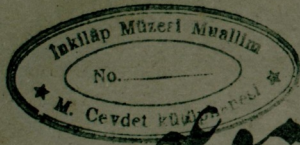

۲۵ تموز ۱۹۱۸

صافی : ۵۴

اوجنچی جلد

کیلی محبوس

دېشى كيك

ايلىك بهار ياواش ياواش كابوردى؛ كوك پوزى
آچىلىش، فقط قاز طوبرانى حالا اورتيوردى. يالكر
قازا طوبراق اوستىدە ير ير خيف دومانلر كونه
دوغرى يوكسەليور، پياش يىپاى كلار آلتىدە تىك
توك اوتلر كورونمكە جىسات ايدىيوردى.

قىش اوزون و شىنلى اولمشى.

سوانلر اودمانلارنى براقەرق باشقە يرلە، تازە
ملورچقەر، يىق چارلر كىشە كىدييورلدى. شىققا
برابر بردىنى كيك، ايكي ياوورسيله رابراو طوردىنى معار.
رەقى ترك ايتش، ياقين اودمانلارده اى اوتلر، براق
قايانلار آرامغە كىتىشىدى. اقشام يافلاشوردى ...
دېشى كيك حالا كرى دوغەمشىدى. غىبا تەرەد ؟
ياوورلر قورقاق قورقاق ياقىشورلر، آنالرىك بولى
شاشوردىنى بىلييورلدى.

دېشى كيك صاباجين كىچىكى چوروك تىخە كوبرى
اوستىدن تىكرار كىچىكە كىلدى ؟ كوبرونك بىزدە
اولادىنى ايتىش بىلە كوردى.
او چورومك كىزارندە، نە ياپەجنى بىلەدن ير
مدت قالدى ... سوكرە، اورايە دورايە قوشدى .
آتلاەجىق برىرآرادى. او چوروم كىتىش، درىن،
اسراران كىزدى ...

آشايىدە سىلك قازدىنى بىزدە، كوبرونك قىزىقارنى
كوردى . بو فلاككە غىبا كىم سىب اولدى ؟ كيك
يافلاشدى، كوزلرلە او چورومك يوكسەكلىنى اولچىدى.
بو قازدين برطاش يوارلاندى، كيك اوزكرك كرى يە
سچىرادى ... طوبراق آياقلىرىك آلتىدە كوجدى،
كوبرىك يارىنى اوردى .

كىچىكە آقىر آقىر باصبيوردى . صوفودى . ماوى
سايە يىلدىزلر بارلىكەيوردى. اوزاقىدە، قازا كىشدە
كىچىكار آغلاشوردى. دېشى كىچىك بارلاق ياقىشارنى
بووك برىاس سىنىشىدى. بو بووك اوزماندە كىدىنى
يالكر جىسىنىدى. بو اودمانك نە قايالارنى طابىيوردى
نە آغاجلارنى، نە يولارنى ... ياوورلارنى خاپىرلادى،
قلى صىقىشىدى. يىمەدى، اوپمادى؛ بوتون كىچە او.
چورومك كىزارندە دوراق، بو دىلش دىھتە بوش
برە سوآلر سوردى . بىغشادە باشى قالدېرىيور،
كىچىكەك آلهى سكوتى اچىندە، انسانى حىرتدە برا.
فەجىق سورتدە بارلايان حركىتىز يىلدىزلردن صابت
دېلەيوردى . ايتىسى كون، كوتش دوغار دوغار،
كوزلۇندە براميد بارلادى.

طوبىنىك سويلە، بولدىنى بوتون طاشلرى آقارلە
ار چورومە يوارلادى، ھەيسى كوبرىنك اوزۇرنە
دوشوردى؛ قورۇ آغاجلرى، چورومش دوللارى،
دوتش قاز پارچىلارنىدە يوارلادى . كوبرى بو
يىغىنلر آراسىدە ياواش ياواش غايپ اولويوردى .
دېشى كىيك او زمان دىھا راحەت ايدى . اوتەك

اودمانك سكودلرى دىھا يىشلەنەدن بو اوچورۇ
دولدىرېم دىيە دوشوندى؛ چوق كىچىكەدن اوينە
دوئەجىكى، ياوورلېرنە باقەجنى، كىندى اورماندە ؟
منەملرەك بلورندە خىيالى سىرايىكلەكلەنەجىكى دوشوندى.
اورادە اوت دىھا تازە و صىقدى، قايالرك اوستى
قازا بو سولر اورتييوردى.

كولر كىچىكوردى ... دېشى كىچىك يىكى اورماندە
كردىكىچە، ھىروقت، آغاجلرك پارقارلنى تازە بولويور،
حىرت ايدىيوردى .

اوزون مدت قوشىدەدن شوكرە، بر اقشام بر
چىشەنك يانە او طوردى . حىرتلر، سىرتلر اچىندە
قالدى؛ بو براق سولر اچىندەدە باشقە بر كىچىك
رەسىن كورويوردى .

دېشى كىچىك بو حىانە آلىشىدى . شىمدى آرتق
اوچورومى دولدىرىق ايجون راست كىلدىكى شىنى
اچىرى يە بو واولامويوردى. بهار اقلاردە كوروشىدى.
كىيك اسكى اودمانك قىزىكلەكە اطر اقلدەك زىكىلىكى
مقايىسە ايتىدە، براقەقنى يرلە ھىچ اسف اتمەكەدن
كىدىنى مع ايدەمەيوردى. لىكن اعتىدالە - اوچورومە
يىنە طاشلر، دالار، قاز پارچەلرى آتييوردى . فقط
ايش يىتىجە، اسكى اوينە دوئەجك برەد، دالغىن،
اوچورومك كىنارندە دوردى ؟ اوچورومك اسكى
حالى دوشوندى ... اوتە طرفە ھىچ كىچىكەدى ...

دېشور ايتىيور .

قازانچەدن تەرتىبى : تېمىل دىن ماسق

فكر خىيالى

حرب ومعارف

آلمانلر، «عموى حرب ملتار ايجون برامتحاندر»
دېيور . حقيقتەدە، اولە بوچادەلە بو طوتوشان بوتون
ملتار برامتحان دورەسى كېچىيور . بو امتحان يالكر
ملتار آراسىدە دىكل، ملارك كىندى اچىندەدە
اولويور . بو بووك بىرخان زمانلرى ملارك ايلكلرى
قدەر قاتقارلرى، خىستەقارلرى دە اعظمى درجەستە
چىقارير، بو يوتور، تشيخىش و تىداوى ايجون عادتا
برمىر قىسقبوب و طەقەسى كورور. برطامجادىخانىلر،
خىستەلەر واردرك بولنە طوتولوبدە اولمەدن
كىچىك بىرون عضونلر آرتق حىانك بووك مەرىقى
تەكلىرىنە كوكسى كرە بىيلير . طبق اوتك كى،
بو صارىدىنى فى اخلاسىز، انقراضىز كېچىرەلەجىك
قوتەك اجماعى بىنەلرەدە آرتق استىقالدن امين
اولە بىيلير .

فقط نىجىيە انتظارا الداغلايوب دورمق دەاوانلار.
حربك دىرلىرىن استىفادە ايدەرك ياواش ياواش

بىدانە چىقان خىستەلارك، ضىيف نطقەلرك، اعراضە
كورە تىداوى چارەلرى آرامقى، بوتون مۇسسەلەرلە
دورە انطباق ايتك لازم . بو ايشدە اك اھمىيىتى
وظفە تېرىيە مۇسسەلەرلە دوشىر . چونكە مەنادىا
دە كىشنى يىكى نىسلارى مەنادىا يورون جىانە خاضىراتى،
يىكى يىكى طوغان احتىياجلىرى، يىكى قايالىلرە قارشىلىقى،
عموى حىات مەقايىزەستەندەن حاسل اولان جريانلرى
منظم استىقامتەرە صوقق ھپ اوانك ايتىيور .

برفانسىز معارف ناظرى، دارالفنون رەكتور .
لرلە، مەقتش عمومىلردن ھىرك برامتاعەدە
دارالفنونك (يەنى بوتون معارف مۇسسەلەرىنىك)
جىرەدەك بوپوك خىمىتىدن شىكارلە، افتخارلە بىت
ايتەكەن سوكرە دىيورەك : «حرب، مىلى تىدراستازدە
اجراسى لازمك نىكىلكلر ايجون برامسلاحت ھىركى
اولە بىيلير . حربك بىزە اوزكە تەدىكى يىكى علم تېرىيە
اساسلرى ھانكېلرېز ... تىدراست عالەيدە بر
طرفىن فرانسىز اصوللارلە فرانسىز علمى ياقىق،
دىكر طرفىن بو علملرك تطلىقاتىكە آلمانلر بوايشدە
استاد اولدېلارنى كوستردىلر - احداث ايتكەن نىصل
مىمكن اولەجىقدە ؟ دارالفنونلر كىزدە بر طرفىن صرف
علم ايجون علمە، دىكر طرفىن دە تىدراست
علمەنىك مىلى وىلى احتىاجلارە عملى تطلىقاتىلە نىصل
اوغراشچىسىكر ؟

تىدراست تالەيدە، بوندىرياتك عصرى حىات
احتىياجلىرىنە طرز تطلىقىدە سوكرە اصلاحاتك وىردىكى
مىسعود نىجىيەلەر ضرر وىرمەدن، عموى قلاسيك
تەربىيە (Culture) مەفھومى بو تېرىيەك واسطەلەرنى
نىصل تىكل ايتىيورەجىكىكر ؟

رەشىدە تەخصىسەندە، مىستقىل تىجارەت و زراعت
علملارىنىك ھم ئعموى حىرت تېرىيەسى، ھەمدە مىسلىكى
خاضىرقارلارنى عىاذى برىسورتدە نىصل بوئەجىكىكر ؟
تىدراست ايتىدەدە ھەركسە لىزمە و غىيرە متحول
اولان اساس معلوماتى وىردەكن سوكرە، ھم
دەموقراسىيە برىمقورە وىرمەكە ھەردە، عمە و كويلو
صىنىك مامدى احتىياجلىرىنى، مىسلى سىندىقەلرك
اوزولرئە انطباق ايدەجك سورىندە تەلەپنى ايتەكە
مىستە تىدراستى نىصل اللە ايدەجىكىكر ؟

نەپات، تىدراستك بوتون درجەلەردە، يارىنىك
ظىلرلەندن طوبالەجىمىز تىمرلرى دائىما مەدافە بىخاستر
برمەت يىشدرەجەك تېرىيە بىدەيى نىصل تاسىس
ايدەجىكىكر ؟ بىزە يارىن مىلى افتخارلر، دەموقرايىك
تەقىلر تامين ايدەجك اولان دورىلر قوتلندىرەجك
تېرىيە اخلاقى تىدراستك برىشاندىن دىكر باشنە
غىنا و سىيانا نىصل تطلىقى ايدەجىكىكر ؟ ... »

معارف ناظرى، مەداركەك ايدەك بووك مامورلەرنە
بو دىھنا باشقە سوآلار سورويوز وىرنەك بو
مىستەلەردن ھەرىقەندە فكرلەندىن، اخصاصلەردىن،
تجىرەلەردىن استىفادە ايتك ايسەدىكى سويليور
وجواب بىكليور . بو سوآللاردىن ھەرى مىلتىك
استىقبالە سىيىمى برىسورتدە علاقەدار اولان بر

سؤال درها يك جوق اوزانیه بيلير . خلاصه سی ،
اولان راست كله مكنت اچمق دكل ، معارفه معین
بر سیاست ، تدریسایزه ثابت بر هرفد ایتك ،
ملی تربیه مزده ، بر وحدت ، معارف دریایی آراسته
بر رابطه تأمین ایتك مسئله لری قارشینه دیز . بو
مسئله لره بوكون مشغول اولانلر ساق املرك جزاسی ،
بر ایکی كون سوكره دكل ، فقط اوزاق اولیان بر
آئیده يك آتیر چكوز .

معارف سیاسی ، تربیه سیاسی ، اداره دكل ، اصل علم
مسئله سیدر . بو نلر علم آدملری طرفندن مناقشه ، حل
ایدیلیر . معالئساف اداره آدملر بو کوی مسئله لره
مشغول اولمشلر ، بولری دوشونهك آدملرند ده
بر فکر صورماشلردر . متفكرلر مزده بو کوی مناد
قشهری شدی به قدر اهل ایتدرد .

بر طرفندن معارف کندیسه اساسی و ثابت بر
بروغرام چیمك غزیمه ایشه باشلار و معز
حسن ایدیلیرسه تربیه ایشلره مشغول اولان متفكر
لر منادده فکری لری اورتایه قویاقلاری امید ایدلر .
چونكه سوله نهك سوزلرك دیکینه بگنی ، نظر
اعتبار آله جفی بیلیمك ، سوله مك ایچون بولوك بر
ایفاظ قوتی در . باصلاحات ایشنه هریك طرفك ،
هم ادرلك ، هم علك بر وظیفه خدوی وار . و هر
ایکی طرفده وظیفه سی یامغه باشلاملردر . چونكه
وقت كشدو ؛ حادثه لر اسانلردن فضله بگله ایدیلور .

نجم الدین صارد

دارالفنون معلماتدن

ساحل و قبر آقشاملری

دربنه شمن سورده دائرو آتشر
آجیلر افلردن آلا لیركن كوتلر ..
روزكارلر آرقه سندن ایشیتیلر نازلر ،
ایکلیور مور سورده صارشین صافی سازلر .
دیکلیر قوسالرده یاییقی قاشیلری ..
بیك بر رنكه یوایتر سوک آدیشلری .
بیلیمز یچون یچون دوولان فقهه لر
كوك بو ساعتده آهولر کی آغلار ..
نهد او سسك نولوركن دریلیر اوسمی
هیچقیان الفلرك رنكارك آلسیمی ؟
دیار دیار دولاشان ، خراب اولان روزكارلر
اسکی بر عاشق کی سائنده عشق آزار .

چوبانلرك سلسری سس ویر داغدن داغه ،
سودورل یواش یواش آلبیر قارائنه ..
سن ای شو دقیقه ده کیچ قالا بولمی !
سوله سكه ! سورونك نرده اولتکی اوسمی ؟
سا باسقی .. آغیل بوش .. کون اقلرده صولدی .
بیله بزلره کولرینه قلبه دولدی ..
نه یولار قارائاق .. نه دیزلر پنباب ،
سولر نرده اوایلر ، نرده اوسولون مناب ؟

محمد صائم

مدینتی ، بومدینتک بوتون فنیاتی تدریس ایتك ،
همده ملی حریمزى تلقین ایتك ، فقط فن ایله
حریت آراسته تضاد حصوله کتیرمه دن ، علم ایله
مجهز دماغلری عین زمانده دیز ، اخلاق ،
بدیعیاتلره بسلخن وجدانلری تألیف ایتك ضرورتلری
قارشینه دیز . بوگونکی تالی تدریسایزه بوظیفه یی
کورویورمی ؟ اورادن چیفانلرك ذهنی قارشه
قارییق ، بگله بوتولش معاوماله موازنه سی غالب
ایتمش ، وجدانلری بوسطی علم بالدرینك تأثیرله
تزلزلر اوغرامش دکلیدر ؟ او کتیلره ، قوتلر بردن ،
قوتلر بر اخلاق ، مفکوروی کوزلاکک ، ایسلکه
قارشى روسی بر غایل ویرمه یلورمی ؟ سوكره
بروغرامده کی اوبوتون علملری ، فنلری ، بوتون
تفرعاتی فصلانیله اوقتوقندن نه فائده کوردك . بولری
فلسفی بر وحدت آلتنده صرف ذهنك و روحك
فلسفی تربیه سه بر آت اولدرق قولانه بیله جگمی ؟
انسانیات دینیلن و تام معناسیله بشرتی استهداف ایدن
معنوی عالمره نه قدر اهیت ویرویور ؟

بو تدریسی ، بو تلقینلری یامغه مقصدر معلملری
نصل ونه صورله پشدرمه چکیز ؟ چونكه ابتدایی
معلملری پشدرمك چوق منکمل اولدن کی تالی
معلملر پشدرمده او قدر مشکل و بوسوتون
باشقه برایشدر .

سوکرار بر دارالفنون ، و ده صا سوكره بوتون
مشكافی ، مجهوللرله برده قادن مسئله سی وار .
قیزلر مزه ویرمه چکیز تربیه یی شمدین تعین ایتك
لازم . قادیلرك آتیسله دوغری دن دوغری به علاقه
دار اولان قیز تربیه سی شدی به قدر معارف هیچ
علاقه دار ایتمشدر . حالوکه قادیلرك آدینتی شكل ،
عالمه حیاتك ، عالمه اخلاقك ، جنسی اخلاقك بو
كونكی سربست اسقانی هرکسه ممنونیت ویرمه ك
بر ماهیتده دکلدر . سرای کی قیز مکتبلر مزك
ایچنده ، امین اولامك ، اختیار برمدیر تعین ایتكدن
باشقه بر بروغرام ، لاعلی التعین اونه یی اوقتوقندن
باشقه بر غایه کوزده یلمشدر .

معارف بر مملکتک بالکوز مؤسسه لرلده اولماز .
مؤلفاده ایستر . دوشونلمك بر مکتب کناز ،
کنجکله ایچون بروماتیزله هنوز یوق . بو یوقسولوق
ایچنده هم علمی ، هم معنوی بر ادبیات ، بر کابیت
نصل وجوده کتیرله بیله جك . نشریاتی چوغانق ،
مؤلفی تشویق ایتك ایچون نه کی تشکیلات لازم ؟
بوده آیری دوشونوله جك برایشدر . بر قایچ سندن
بری بو خصوصده رسمی وخصوصی بعض تشیلر
پایشش - فقط مثبت و فائده لی بر نتیجه هنوز الله
ایدلشمدر .

ایکی سندن بری باشلایان نشریات بر شخصك
ده کیشمه سیله حان دورویوردی . دنگ اولورورکه هر
ایشده اساسی تشکیلات ، مملکتک ده کیشمه
تعارفندن قوت آلا ن ثابت و معین بروغراملر
یوقش . حان حان هایشزده حاکم اولان اوتوقراسی
ذهنی پوراده ده کندی کوسترمدر .
بو مسئله لری برآر دوشونلرك ذهنی قورجالان

نارنك ملی مسئله لرك حل قارشینه دده یی اندیشه لری
کوستر . چونكه اولنر بیلورورکه استغناك
نظری ، نده معاویتی بوكونك سلاحلرینه عائد
دكل ، یارن ایچون یاباجمیز حاضرلاردن چیقاجقدر .
بزده نه بوسوللری خاطریه کتیردن نده صورمه
تزلزلیدن بر معارف نظری ، نده بولری دیکلور
آله بیله جك معارف مأمورلری شدی به قدر
کله دیدی . حالوکه یزم حل ایده جگیز مسئله لر
دهاچین ، یاری دوشونك - بوگونکی حال ایچنده
دها اندیشه لیدر . کوزلر مزك اوتونده متادی شورابه
بورابه قوشوشان ، هانکی استغنائی الاجفی
کسدرمه دن تردلر ایچنده یواش یواش بولری
غالب ایدن کنج برسل وار . بوكونك ظفری ایچون
بوتون وارلفی فدا ایتش برده ملت وارنك آیتك
استغنائی ایچون دها کندیسه هیچ برامیت کله مش ،
یارن قارشینه چیچه ق " جعینلر قایچ " ایچنده هانکی
قوتلره مجاهده ایده چکی بیلیمور . کینلری ترقی
بولنه قوتی ، ماتی تهیز ایتك ایچون آچدیغیز بر
سورو مکتبلر ، نادرالفنوندن کوی مکتبه قدر ،
هرکون هرساعت ده کیش شخصی قاعدارله اداره
ایتك ایسته دیکمز مؤسسه لر وار ؛ بولردن يك آز
فائده ، اکتریا بولوك ضرورلر کورویور .

معارف توحید ایتك ، تربیه برلشدرمك ،
تربیه ایله معارف کی احتیاجلر مزه کوره اصلاح
وتشکیل ایتك صراسی کله دمی ؟
حرب بزده نلر اوکرده می ، نه جوق حقیقتلر
کوستردی ... اساسا بولری کوروب اوکرده تگ
ایچون حربی بیله بگلمك اوقدر احتیاجز یوقدی .
برجوق شیار یاماشمز کائرلری یکی دوغان احتیاجلره
قارشى نصل ده کیشدرمه چکمی ، اولنر دهنه کی یکیکلر
یاباجمیز دوشونلم . شدی به قدر رولره اوپله
صاغلام ، دوامل قاعتلر ، حیات قارشینه سندن
تغییر اویاندرمادق که بولری یکی حیاتك جریانلرینه
کوره تعدیل ، اصلاح لزومی حسن ایدلم .
فقط بالخاصه بوخربده کوردك که معارف هنوز
يك سطحی ، ملتک کیدی طبقرلرینه قدر نفوذ
ایتمش . کویومزه ، مدنی ، وطنی معلومات ویرمك
سوله دورسون ، ده دینك ، ملتك ، پادشاهك
آدنی بیله اوکرده تمه مشیمز ، تدریسات ابتدایی
قانون ، درس بروغرای دیبه حاضرلادیمز کوزل
جلالی جلدری مکر دها یانلر بیله دوعامش ،
یاختنده بیله تطبیق ایدلمش .

ملته آرزومان ایچنده ، بونلر اسانلره الزم معلوماتی
ویرمه ك ، کویوبوقنی برزح حسی ، برملت ووطن
مفکورمه یی ویرمه ك ، چوققلمزه حیاتك بگله ایدن
احتیاجلر تطمین ایده جك معلوماتی ویرمك بر ابرمکری ،
روسی انکشافلرینه یاردم ایده جك ابتدائی مکتبلر
نصل آچه جغز ؟
خلاصه بزده ابتدائی معارف غایمی نه اولی ،
و یواغیه ایریشمک ایچون نصل حرکت ایتلی ؟
ماتی اداره ایده جك ، ملتک ایچنده دماغ وظیفه سی
کوردك ممتاز بر صنف پشدرمك لازم . هم آوروپا